

GYMSEN

u d r ž a t e ě n o s ť
u d r ž a t e ě n o s ť
u d r ž a t e ě n o s ť

editor-in-chief KAROLÍNA PIROHOVÁ
creative director REGÍNA ŠIMEKOVÁ
senior graphic designer JURAJ CHÁBELA
graphic designer KAROLÍNA PIROHOVÁ

contributors
ADELA SADLOŇOVÁ
PETRA SIMONOVÁ
SHADIJE BORDÁČOVÁ
KATARÍNA VALÚCHOVÁ
LEONARD KOMÁREK
LUKÁŠ LUDVA

proofreader
HANA ODOKIENKO FODOROVÁ

Dátum vydania 23.11.2020

Publikovaný obsah je súkromným názorom autora a nemusí vždy vyjadrovať názor redakcie.

Gymnázium Ladislava Novomeského Senica

GYMSEEN

číslo 4 11/2020

GYMSEN

obsah

opinion

8 Máme ešte šancu?

10 Byť či nebyť?

life

14 how to: gympel

16 náklonnosť zo skla a hry, ktoré sa už nehrám

culture

18 KROJ

bookclub

24

inspiration

26

art

32 IN THE LAB WITH JURAJ

editoriál

nový školský rok.
nová #novemberissue.
a (čiastočne) nová redakcia.

Toto číslo, rovnako ako aj predošlé, je vytvorené cez monitory. Bez akéhokoľvek ľudského kontaktu. Trocha smutné. No všetci vieme, že doba si to vyžaduje.

November je o udržateľnosti, nesnaží sa prinášať pocit viny, sklúčenosti alebo strachu. Poukazuje na nevyhnutnú zmenu. Zas a znova. Tak ako všade okolo nás. Chce, aby sme si jednoducho uvedomili a prijali skutočnosť, ktorá už nastala. Bez strachu otvorili oči.

Fakty, ktoré všetci dávno poznáme.
Fakty, ktoré nezmiznú, ani pri nekonečnom ospravedlňovaní našich činov.

Možno pri najbližšej príležitosti uprednostniš udržiteľnú značku alebo second hand pred tým fast fashion trendom, ktorý sa tu rozmohol. Prejdeš z jednorazových fliaš a igelítek na plátenky, sieťky a sklenené fľaše. Začneš recyklovať, používať znova, redukovať.

Čokoľvek, čo uznáš za vhodné.

Nemusíme všetko robiť na 100%. Stačí aspoň niečo. Akákoľvek snaha sa počíta.

Je jedno čím, len začnime.

s láskou,

Karolína Pirohová
editor-in-chief

opinion
life
culture

leonard komárek
shadije bordáčová
adela sadloňová
lukáš ludva
petra simonová

Máme ešte šancu?

S príchodom nasledujúcich desaťročí sa náš svet dramaticky zmení. Pomaly prekračujeme mílniky, ktoré nás môžu vrhnúť do záhuby. Situácia je kritická. Recyklujeme iba 9% všetkých plastov, ostatné končia v moriach a oceánoch, už ich tam je viac ako 150 miliónov ton, za posledných 50 rokov vymrelo 58 % druhov všetkých stavovcov, koncentrácia skleníkových plynov v atmosfére je výrazne vyššia ako na začiatku tisícročia, do roku 2100 podľa predpovedí stúpne hladina oceánov kvôli topeniu ľadovcov až o 70 centimetrov. Je nám všetko toto stále málo?

V dnešnom svete sa uplatňuje ekonomický, pragmatický a krátkodobý pohľad. Svetovým lídrom a organizáciám nezáleží na hlbšom a dlhodobjšom význame, ale len na finančnom výnose z vecí. Podľa amerického prezidenta Trumpa, globálne otepľovanie neexistuje, naše vlády sa týmto problémom venujú len veľmi povrchno alebo vôbec. Európska únia chce do roku 2050 dosiahnuť uhlíkovú neutralitu, no zámerne prehliada klčovanie lesov pre vznik nových miest a fabrik. Sú vari klimatické problémy tak marginálne, že si nezaslúžia väčšiu pozornosť našich politických predstaviteľov? Už nemôžeme ďalej byť ľahostajní a spoliehať sa na povrchnosť a pokrytectvo mocných. Sami musíme iniciovať zlepšenie. Čím viac budeme hovoriť a konať v prospech zlep-

šenia súčasnej klimatickej situácie, tým väčšiu pozornosť jej bude venovať politika.

Každý jeden z nás môže pomôcť. Ako? Veľmi jednoducho. Treba byť všímavý a mať chuť pomôcť našej planéte, a zároveň sebe samému. Čistenie lesov, lúk či vodných tokov od odpadkov a ilegálnych skládok je veľmi prospešné, najmä u nás na Slovensku. Pomôcť môžeme taktiež výsadbou lesných škôlok, pretože podľa odborníkov je možné spomalit globálne otepľovanie sadením stromčekov, lebo stromy pomáhajú k prirodzenému ochladzovaniu našej planéty. Separovanie odpadu by malo byť dnes už normálnou vecou každého z nás, bohužiaľ stále nad nami vyhráva pohodlnosť a lenivosť. Aj to je problém, s ktorým si musí naša civilizácia poradiť.

Obrovským zlyhaním je vymieranie druhov, kvôli našej existencii a aktivite. Je dosť možné, že generácia, ktorá príde po nás, bude poznať druhy živočíchov ako slony, tigre, gorily, nosorožce či veľryby už len z obrázkov a múzeí. V posledných rokoch tiež prevláda fenomén výrazného poklesu svetových populácií hmyzu, najmä včiel. Musíme si uvedomiť, že hmyz prispieva k udržovaniu ekologickej rovnováhy prírody a jeho vyhuby by malo katastrofálne následky. Na ochranu druhov nabáda veľa známych vedcov a popularizátorov prírody, jeden z najvýznamnejších prírodovedcov, sir David Attenborough, hovorí: „Ak stratíme zmysel pre údiv, stratíme jednu z najdôležitejších vecí v našom živote.“ Svetová odborníčka na primáty, Jane Goodallová, sa zasa pýta: „Ako je možné, že ten najinteligentnejší druh, ktorý kedy kráčal po tejto planéte, si takto ničí svoj domov?“

Máme pred sebou náročnú cestu, no verím, že si uvedomíme, že dôležité nie je to, čo vybudujeme alebo dosiahneme, ale to, čo po sebe zanecháme, akú Zem odovzdáme ďalším generáciám.

text **LEONARD KOMÁREK**

byť či nebyť?

Povedzme si to na rovinu: žijeme v spoločnosti, v ktorej prevládajú mäsožravci, a možno práve preto by sme sa mali viac zamyslieť a zvážiť výhody a nevýhody vegetariánstva. Ja som vegetariánkou už vyše roka a mám pocit, že už som dostatočne pripravená rozprávať sa o tejto téme. Najprv treba, samozrejme, povedať, že všetko je individuálne a subjektívne, avšak veľa ľudí má na to podobný názor ako ja.

Začala by som nevýhodami, ktorých je, pre mňa, jednoznačne menej. Patria medzi ne prevažne otázky a uštipačné poznámky spojené s jedením mäsa, ako napríklad: „Prečo neješ mäso? A to naozaj neješ nijaké mäso, ani kuracie? Ale ryby ješ, však? Musíš mať určite nejaké zdravotné problémy. Známa jednej mojej známej mala dcéru, a tá skončila v nemocnici, pretože nejedla mäso. Mäso potrebuješ k životu.“ Vyvediem vás teraz asi trochu z omylu. Mäso k životu nepotrebujeme. Potrebujeme však vitamín B12 a železo, ktoré sa v mäse nachádzajú vo veľkom množstve. Tieto zložky sa vyskytujú aj v iných (rastlinných) potravinách, musíme si však dávať pozor na ich dostatočnú konzumáciu. Vo všeobecnosti je najlepšie začať užívať doplnky stravy. Tu si asi všetci pomyslíte, že načo brať teda doplnky a nejesť mäso. K tomu sa vyjadrím trochu neskôr. Veľmi dobrou alternatívou sú šumivé tablety, ktoré môžete nájsť skoro kdekoľvek. Sú chutné a jednoznačne lepšie ako sladké vody, ktoré mnohí z nás pijú skoro dennodenne. Ak by mi stále ešte niekto neveril, nedávno som bola na odberoch krvi a všetko bolo v poriadku, až na nižšiu hodnotu železa.

Ďalšou, a pre mňa asi najväčšou nevýhodou, je malé množstvo vegetariánskych alternatív v obchodoch. Sú už síce častejšie, napríklad v Kauflande môžete nájsť celý rad potravín „*Take it veggie*“ (odporúčam vyskúšať), avšak veľakrát sa mi stalo, že som prišla do reštaurácie a mali tam len dve vegetariánske jedlá: vyprážaný syr a syrové cestoviny, čo nie sú práve najzdravšie alternatívy, a pritom existuje toľko skvelých a chutných bezmäsitých jedál.

Podme však na tie výhody, nech sme, najmä v tejto dobe, čo najviac optimistickí. Pre mňa je tou najväčšou výhodou to, ako sa cítim. Keď som ešte jedla mäso, bývalo mi často zle, cítila som sa nafúknutá a bez energie. Teraz mám energie na rozdávanie, nafúknutá sa cítim, len keď sa prejem sladkosťami (ktoré tiež asi nie sú to najlepšie pre naše telo, ale o tom sa môžeme pobaviť inokedy).

Jednou z výhod pre mňa je aj to, že som schudla. Moje telo konečne začalo prijímať dostatok živín a stravu naplnenú vitamínmi a látkami prospešnými pre organizmus. Dôkazom toho je aj kvalita mojich vlasov a nechťov, ktoré sa z lámavých a krehkých premenili na pevné a dlhé. Dokonca sa ma už veľa ľudí pýtalo, či mám umelé nechty. Chcem vás však upozorniť, aby ste vegetariánstvo nebrali ako druh diéty. To potom stráca úplne svoj význam a môžete si spôsobiť veľké zdravotné problémy.

Teraz prichádza tá najdôležitejšia časť. Moja uhľiková stopa. Uhľiková stopa je množstvo CO₂, ktoré vyprodukuje pri preprave, stravovaní alebo nákupe rôznych produktov. Produkcia 1 kg jahňacieho mäsa zapríčini tvorbu 39,2 kg CO₂, rovnaké množstvo vyprodukuje auto po prejdení 91 km. Pri hovädzom mäse je táto hodnota 27 kg, pri bravčovom 12,1 kg a kuracom 6,9 kg. A k tomu všetkému – z celkového počtu emisií vyprodukovaných za 1 rok, je 26% práve zo skleníkových plynov pri výrobe potravín. Pre porovnanie, produkcia zemiakov vytvára iba 2,9 kg CO₂. Čo v prepočte znamená, že ak sa stane niekto vegetariánom, zníži svoju uhľikovú stopu o približne 544 kg CO₂ ročne (to je vcelku pekné číslo).

S tým všetkým súvisia práve aj podmienky, v ktorých žilo mäso na vašom tanieri. Ak si ho kúpite v niektorom z našich supermarketov, zaručujem vám, že to zviera žilo v strese, nedostatočnom priestore na pohyb, bolo krmené potravinami, ktoré zabezpečili jeho náhly rast. Po tomto všetkom sa stále čudujeme, že množstvo obéznych ľudí narastá. Naozaj si myslíte, že toto mäso je naplnené výživnými látkami pre naše telá? Netýka sa to však len mäsa, ale aj všetkých živočíšnych výrobkov, ktoré nájdeme na pultoch našich obchodov.

Pre mňa osobne je tiež relevantným číslom počet zachránených zvierat. Asi nikomu by sa nepáčilo, keby mal na tanieri svojho domáceho miláčika. V Číne je toto na bežnom poriadku, majú tam dokonca sviatok, tzv. „psie dni“, počas ktorých zabijú denne 10 000 až 15 000 psov. V čom je však rozdiel medzi zabíjaním psov a zabíjaním našich hospodárskych zvierat? Tiež sú to len živé bytosti, ktoré rovnako cítia strach a bolesť. Ak by ste mi teraz chceli argumentovať tým, že veď predsa tieto zvieratá sú na to určené, tak radšej mlčte. Určila ich na to spoločnosť, nie ony samy. Prví ľudia

boli zberačmi, dokonca vegetariánmi. Samotný Pytagoras bol vegetarián a aj svojich nasledníkov podporoval v tom, aby sa k zvieratám chovali s úctou a rešpektom. Zlom nastal najmä v stredoveku rozmachom kresťanstva, pretože v Biblii sú zvieratá podradené človeku a majú mu slúžiť predovšetkým na konzumné a pomocné účely. To, že to tak robia generácie pred nami však neznamená, že to tak máme robiť aj my. Ak nebude dopyt po mäse, nebudú sa diať takéto kruté veci. Je čas na zmenu!

Čo s tým teda môžeme urobiť? Nemusíte sa nevyhnutne hneď stať vegetariánom. Môžete začať postupne ako ja. Hľadať alternatívy a nové spôsoby, ako to bude vyhovovať predovšetkým vám a pri čom sa budete vy cítiť dobre. Stačí, ak sa napríklad odhlásite z obeda, ktorý vám nechutí, ak jedno mäsité jedlo do týždňa nahradíte čisto rastlinným alebo vegetariánskym...

Ak budeme viacerí robiť malé kroky pre to, aby sa naša spoločnosť mala lepšie, verím, že spolu zvládneme veľa. Radšej budem mať planétu plnú ľudí, ktorí sa snažia aspoň minimálne, než tých, ktorí si povedia, že sami aj tak nič nedokážu. Pri všetkom je to tak, že treba začať najmä od seba. Verím, že si pri príprave najbližšej večere na mňa spomeniete a namiesto steaku si opečiete, čo ja viem, napríklad... hermelín. Ak vám nabudúce niekto povie, že je vegetarián, pochváľte ho a nedávajte mu žiadne stupidné otázky. Pravdaže, ak budete mať akékoľvek relevantné otázky k vegetariánstvu, hovorím teraz za nás všetkých bezmäsitých *jedlíkov*, radi vám poradíme a prediskutujeme s vami túto tému. Pre našich budúcich vegetariánskych nováčikov mám na záver jednu radu: „Nevzdávajte to, už ste na pol ceste k úspechu len tým, že ste začali. Najskôr to nebude určite jednoduché, ale vyplatí sa vydržať.“

Vaša S.

how to :

gympel

Obmedzenosti prírodných zdrojov sa toho popísalo už veľa. Rúbeme lesy, znečisťujeme moria, zásoby ropy sa bleskurýchle miňajú... To je svätá pravda. No jediným skutočne obmedzeným zdrojom, ktorého nedostatok môžeme v priebehu nášho života pocítiť, je čas. Zväčša ani len nepostrehneme, ako rýchlo nám preteká pomedzi prsty. Výnimkou sú hodiny v škole, ktoré ťa absolútne nebavia. Sranda začína až keď profesor zahlási: „O dve minúty odovzdávame!“ Od toho momentu všetko beží rýchlosťou svetla. V prírode však čas prirodzene plynie akosi pomalšie. Mnohí naši študenti majú s prírodou hlboký vzťah, čo možno ľahko usúdiť z ich mierne spomalených myšlienkových pochodov. Niektorí sú spomalení celí, ako také *leňochody*. Ale nájdeš tu aj rôzne iné zvery. Preto som si povedala, že by bolo fajn, ak by ti dal niekto *know-how*, rozumej, rýchlokurz prežitia, aby si to v tejto divočine nejako zvládol.

Tvoja stredoškolská púť sa práve začína. Všade nové ksichty, nevieš, kde máš triedu, kto sú tvoji spolužiaci, nehovoriac o profesoroch, a stále len vyplňaš nejaké papiere. Dni sa ťa-

hajú ako sopeľ na rukáve a ty rozmýšľaš, čo tu, dopekla, vlastne robíš. Je to akoby si trčal v kolóne na *kruháci* pri Kauflande počas ranej špičky a cez stiahnuté okienko nadával tomu idiotovi, ktorí ti zabudol dať prednosť. Lenže tie štyri roky (alebo aj osem rokov) ubehnú ako keď o 7:54 začínaš šprintovať z autobusovej zastávky do školy, lebo vieš, že najneskôr 7:55 musíš mať *pípnuté*.

Po siedmich rokoch na tejto škole ti môžem povedať jedno: Vedz, že gympel ťa zmení. Pravda, nech už by si chodil na akúkoľvek školu, vždy sa to na tebe istým spôsobom podpíše. Prostredie, v ktorom sa zdržiavame výrazne podmieňuje to, ako sa správame. Navyše sa ešte stále vyvíjame, vytvárame si vlastný svetonázor a osvojujeme si rôzne hodnoty. (Týmto pozdravujem všetkých SVS-károv!) Ja sama už mám za sebou istú časť tejto evolúcie, no ešte ani zďaleka nie som na konci. O pár rokov ma možno uvidíte na National Geographic polonahú tancovať s ľudožrútmí niekde uprostred Amazonského dažďového pralesa. Nikdy neviete, kam vás život zaveje...

Ale nepredbiehajme. Vráťme sa pekne ku škole. Ak si náhodou myslíš, že tu nemáš čo robiť, mám pre teba dve správy – jednu dobrú a jednu zlú. Začnem, už tak trochu tradične, tou zlou: Asi je to pravda. A teraz tá dobrá: Je nás tu takých viac, ktorí s týmto pocitom už nejaký ten piatok bojujeme. Netreba však zúfať. Slnko predsa svieti stále, len je buď nad oblakom, alebo pod oblakom. Ďalšia užitočná informácia: Okrem školského poriadku, s ktorým ťa už určite podrobne oboznámili, tu platia aj isté nepísané zákony prírody. Ten hlavný znie: „Neprežijú ti najsilnejší, ale tí, ktorí sa dokážu najrýchlejšie prispôbiť“. Takže buď sa zariadiš a nájdeš si svoju cestičku alebo... Aufwiedersehen! Tak ako v každom inom biotope, aj u nás funguje určitý potravinový reťazec. Pamätaj, že štvrtáka (oktavána) púšťaš v rade na obed vždy pred seba. *Upozornenie*: V prípade, že sú na obed nutelové buchty a ty neposlúchneš, môže to dopadnúť dosť zle (pre teba). To isté platí aj po šiestej hodine, keď sa ako stádo pakoňov ženieme dolu schodmi a snažíme sa prebiť k vlastnej skrinke. Ešte jedna faktická poznámka: To, že je niekto menší ako ty, neznamená, že je mladší a slabší ako ty. Boh ťa ochraňuj ak ma „náhodou“ sotiš alebo mi nebudaj treskneš laktom do nosa! Späť do triedy. Čo sa týka ospravedlňovania, aj tu platia isté pravidlá. Ak si sa náhodou nenaučil, pretože si mal deň predtým turnaj, ospravedlnený budeš len v tom prípade, že si vyhral. Inak si môžeš ísť tak akurát písať. Ak si sa nenaučil preto, lebo dané učivo je nad možnosti tvojho chápania, tak s tebou úplne súcitím. Niekedy však profesor preukáže trochu empatie a dá ti 4 už len za to, že si sa aspoň postavil. No a ak si si náhodou zabudol zošit alebo učebnicu, nič sa nedeje... Potrebuješ len pero, papier a vedomosti.

Aby si z toho všetkého nebol taký vyhúkaný, ak budeš niekedy potrebovať pomoc, bez váhania si ťa zoberieme pod krídla. Nevieš, kde má

ten-ktorý profesor kabinet? Žiaden problém! Len si daj bacha, aby si sa náhodou nespýtal maturantky, ktorá ešte stále nedokázala rozlíšiť vyučujúceho od upratovačky. To istotne pre to, lebo sa večne len drtí a nestíha vnímať svet naokolo. Hlavne, že má prefarbené vlasy... Aj keď je to tu trochu zvláštny zverinec (niekedy na nás kričia „Hadi!“, inokedy „Krkavci!“, a po obednej prestávke sa rozpleštíme na lavici ako „mroži na pláži“), všetci tu držíme spolu ako jedna veľká rodina. Teda, až do momentu, keď jednej triede dovoľia na vianočných trhoch predávať wafle, pričom druhej zakážu hotdogy... Rovnako ako všetky ostatné, ani SENGYM nie je dokonalá škola. Je tu viacero vecí, ktoré by mohli byť lepšie. Mnohé sa už stihli zlepšiť, na niektorých sa stále pracuje, a sú i také, ktoré zmeniť nemôžeme, a musíme sa s tým jednoducho zmieriť. Alebo to zobrať s humorom. No prívlastok skvelá si rozhodne zaslúži. To, čo ju robí naozaj výnimočnou, sú ľudia. Nájdete tu množstvo fantastických osôb, či už medzi študentmi, profesormi alebo inými zamestnancami. Nemôžem nespomenúť pani riaditeľku, ktorá je tu pre nás ako naša druhá mama. A samozrejme, každý deň je tu príležitosť spraviť nejaký fajný prúser. Na to tu máme viacerých expertov. Môj vzťah s gymplom rástol spolu so mnou. Prešli sme si niekoľkými hádkami a krízami, neraz som mu dokonca chcela dať kopačky. Dnes som však šťastná, že budem k zelenému stolu sadať práve tu. (Ak teda nebudeme mať rovnaké šťastie ako minuloroční maturanti.) Pred pár rokmi by som sa musela s koňom zraziť, aby som povedala to, čo hovorím dnes: *Som hrdá na to, že som žiačkou senického gympla*. Pevne verím, že keď budeš o pár rokov končiť svoje stredoškolské dobrodružstvo, budeš tento názor zdieľať aj ty.

S láskou

Adel z oktávy

náklonnosť zo skla a hry, ktoré sa už nehrám

Pre kompletný zážitok z tohto textu je potrebné si pustiť "Butterfly" od Crazy Town a aby sme zostali genderovo neutrálni, pri spievaní refrénu zameniť "lady" za "baby".

Keď si premietnem všetky doterajšie dni od rána do rána a zamyslím sa nad tým, ako môj život ovplyvňuje životy iných, prostredie vôkol mňa a aj celú planétu, tak, ak by som chcel byť vtipný a zároveň ukradnúť vtip mojej obľúbenej drag queen Katyi, povedal by som: "I don't know, I'm not a scientist." Problém bude, že viem, aký dopad má to, čo robím, aj keď nie som vedec, rovnako tak ako aj vy, keď ste aspoň raz za posledné roky otvorili vaše oči a internetové prehliadače.

To k udržateľnosti, predovšetkým tej environmentálnej. O inej chcem ale hovoriť.

Náklonnosť je neuveriteľne prchká záležitosť a je dôležité, aby sme s ňou narábali opatrne, aby nás neponorila príliš hlboko do pekných pohľadov, správ a dotykov. Pretože vynorenie nebude najprijemnejšie.

Keď som si na začiatku druhej izolácie zhrnul moje vzťahy a nevzťahy, ich vzťah k nim, uvedomil som si, aký bol môj postoj k nim umelý a neúprimný. Hranie sa na Carrie Bradshaw a Caroline de Maigret, na stretnutiach úhýbať pohľadom, neodpisovať niekoľko hodín či dní je vždy zábavná hra, no iba spočiatku. Akúkoľvek formu náklonnosti som si prenášal do predstáv spoločných rán, no moje správanie bolo presným opakom, a preto sa asi všetky moje vzťahy, nevzťahy a komunikácie s nimi skončili. Neprijemne.

Surová úprimnosť nie je najprívetivejšia k ostatným, no je rozhodne prívetivejšia k vám samým. Pretože, ak sa namáhate vytváraním "rádoby" príťažlivej persóny seba samého a tá nedosiahne cieľ, aký ste si zaželali, nielenže zlyhala ona, ale aj vy. A čo bude potom so mnou, keď zlyhalo, niečo ešte lepšie než som ja?

Aj keď nás to podvedome aj vedome núti sa za druhým koncom stola neustále naprávať, kontrolovať si spadnutie ofiny v odrazoch chladiacich boxov oproti, instantne hlboko premýšľať nad každou odpoveďou, smiať sa striedmo a vždy so zovretými perami, nie sme to my. (Aspoň dúfam.) Nemyslím tým jemné snaženie sa o vytvorenie dojmu, lebo veď to nám dodáva odvahu, ale ak nás snaha potopí, vynorenie bude náročné. Len občasné rozmlženie predstavou o tom, že s osobou oproti vám vlastne môžete byť priatelia bez romantických konotácií, pomáha. Pomáha vypareniu ilúzií a odkrytiu toho, kým vlastne sme. Ak to "protejšok" neosloví, má vôbec význam ho tak nazývať?

Všetky tieto slová nehovoria o krátkodobých, prudkých a zábavných záležitosťach. Tam sa nechceme držať a ani sa nedržíme pravidiel. Hovoria o niečom dlhodobom a udržateľnom. Možno ako sklenené fľaše na vodu. Udržateľné, no zničiteľné. Na ten druhý prívlastok treba myslieť tiež. Staráť sa o to, o ostatných a o seba.

K R O J

*Kedysi prirodzená súčasť každodenného života ľudí,
neskôr nepotrebné handry, dnes vzácnosť.*

Pостоje a pohľady na ľudový odev sa v priebehu 20. storočia menili. Kroj, ako ho poznáme dnes, sa vyvíjal od prelomu 18. a 19. storočia až po obdobie druhej svetovej vojny. Spoločenské podmienky v polovici 20. storočia viedli k uprednostneniu mestského odevu, z kroja sa pomaly stala spomienka uskladnená v škatuliach. Neskoršie generácie sa ľudových odevov často zbavovali úplne, predali ich, spálili alebo jednoducho vyhodili – nevníмали ich čaro a intenzitu tak, ako ich predkovia.

Moje prvé stretnutie s krojom bolo komicky desivé. Mama so starkou sa skláňali nad veľkými krabicami, ja, trojročná, som ich sledovala. Bola som zvedavá, ale nie natolko, aby som sa šla pozrieť bližšie. Nešla som ani po zavolaní a do kroja ma obliekli viac-menej násilu. Naškrobené rukávce a sukňa ma škriabali, štípali, celý kroj mi smrdel a ja som jačala a plakala ako najhlasnejšie to len šlo. Už takmer celá oblečená som utiekla do druhej izby a ešte viac som sa rozplakala vo veľkom kresle v rohu izby. Mama ma chcela odfotiť, ja som sa začala zmieňať. Odfotila. Fotka visí u starkej na stene takmer 13 rokov. Mám na nej veľké červené zaslzené oči a pokrútené ústa. Líca sa mi mohli pekne červenáť, bohužiaľ „peknú“ červeň zatienuje tá, čo sa zrodila z hnevu trojročného dievčatka. V tom momente ma ovládal hnev a chvílková nenávisť voči mame a starkej. Zdalo sa mi, že ma chcú umučiť a robi

im to radosť. Kroj sa mi hnusil.

O rok neskôr ma doň chceli obliecť znova. Nie. Nehrozí. Mama mi však pošepkala, že ak ju nechám obliecť ma do kroja, budem v novinách. Bola som. Odvtedy som sa do kroja obliekala ochotne, bez plaču a jačania. Dnes ma každým okamihom stráveným v blízkosti tohto vzácneho dedičstva fascinuje a priťahuje kroj stále viac a viac.

Nedávno ako keby nám všetkým niečo v hlave cvaklo a my sme zatúžili cítiť blízkosť a osobitosť odevu noseného staršími generáciami.

Áno, folklórnych súborov je mnoho, starajú sa o zachovávanie tradícií a na niekoľko chvíľ sa dokážu preniesť do obdobia, keď nebol kroj tak vzácny ako teraz. Aj osláv a festivalov sláviacich ľudové tradície a hmotné dedičstvo kroja je mnoho, no to je iná kapitola. Dnes, v rýchlom, povrchnom, hmotnom svetle oslavujeme toto dedičstvo aj minimalisticky, jemne, no predsa precízne a efektívne. Obchody sú plné fast fashion modelov s folklórnymi motívami od tričiek cez blúzky a kabáty po športové ponožky a zástery na varenie, všetci sme sa zalúbili do „plecháčkú“ či už s folklórnym alebo nefolklórnym motívom, najradšej by som vykúpila všetky diáre, zápisníky a motýliky s motívom modrotlačce. Hudobníci pretvárajú staré piesne a melódie, odievajú ich do nového, originálneho a magického šatu.

Ukázali sme jej všetky varianty a kombinácie prietržského kroja (Senica a okolie). Už pri príchode ju zaujala moja azúrovo modrá kabaňa – ľahký zimný kabátik. Bavilo ma sledovať ako nežne a so zvedavosťou a rešpektom sleduje rozbaľovanie jednotlivých krabíc so sukňami, rukávcami, pruclekmi a zásterami. Očarili ju skladané bodkované „bobové“ sukne. Naskladané bodky naukladané vedľa seba sa sprvu javili ako prúžky. Zaujali ju taktiež dievčenské mená vyšité na zásterách spolu s rokom vyšitia a zápleta – svadobný „šperk“ na hlavu pestrých fariieb zdobený lúčnymi kvetmi.

Bohatými motívami a ozdobami sa naši predkovia pýšili a vážili si ich. Voľný čas trávil vyšívaním a „vylepšovaním“ vzoriek a ornamentov, posúvali si ich z generácie na generáciu s láskou, nehou, hrdosťou a myšlienkou udržiavať tradície a číť si ich majstrovské dielo. Preto si vážme a opatrujme toto hmotné dedičstvo. Zastavme sa a vyočme si na nich na chvíľku oči, absorbujme ich bohatú poéziu a inšpirovaní a vďační sa pohnime tanečným krokom ďalej, odhodlaní spojiť sa nielen s hmotnou krásou sveta, ale aj s tou neviditeľnou, intenzívnejšou a silnejšou.

V mojich očiach je však najmagickjšou tvorba slovenskej šperkárky Petry Toth. Detailnými kolekciami šperkov inšpirovanými práve slovenským folklórom si získala obdiv, uznanie a srdce tisícov ľudí. Mnohí spoznali a spoznávajú čaro a krásu folklóru hlavne vďaka jej tvorbe.

Cez leto som mala možnosť sa s ňou stretnúť. Cestovala po Slovensku a navštevovala obce a miesta s bohatou folklórnou históriou a tradíciou.

bookclub
inspiration
now
art

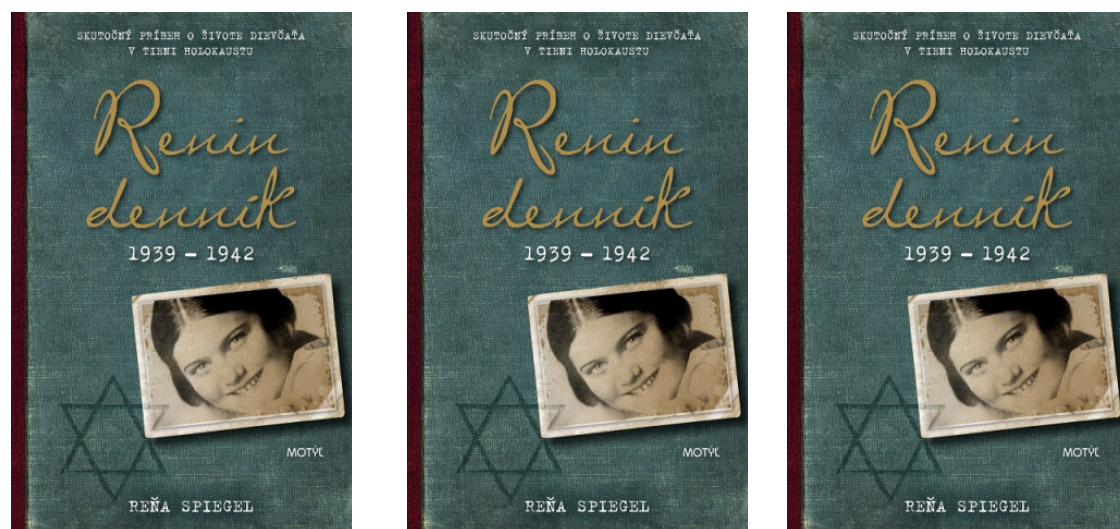
katarína valúchová
petra simonová
karolína pirohová
juraj chábela

Reňa Spiegel - Renin denník

Denník mladého židovského dievčaťa Reni, ktoré žije v okupovanom Poľsku počas druhej svetovej vojny. Vo svojich zápiskoch rozpráva o každodenných problémoch, láskach, starostiach, no aj o postupujúcej vojne. Útechu nachádza v básňach, ktorými udržuje pri živote svoj sen, stať sa poetkou. Denník plný nádeji v nové časy však nahlodajú šíriace sa správy o novovzniknutom gete. No nebude to ona, kto napíše poslednú kapitolu.

Do publikácie som vkladala veľké nádeje. Po prečítaní Denníka Anny Frankovej som s nadšením otvárala ďalšiu knihu, ktorá priamo zaznamenáva život dospievajúcej počas druhej svetovej vojny. No zostala som mierne sklamaná. Ak ste tolerujúci čitateľ, nebude vám prekážať monotónnosť písania na prvých sto stranách. No verím, že aj toho najväčšieho flegmatika prestane baviť jednotvárnosť po strane číslo dvesto. Čo však musím uznať je, že záver príde skutočne rýchlo, ničivo a nečakane. Postará sa o stopercentné prerušenie monotónnej tóniny a nechá vás ešte zopár minút hľadieť na knihu v nemom úžase.

Celkovo hodnotím knihu ako priemernú, vhodnú pre čitateľa, ktorý by sa chcel ponoriť do knižiek zaznamenávajúcich toto obdobie histórie, no nepotrpí si na krváky. Nájde tam uspokojenie vo forme informácií z postupujúcej vojny, no zároveň ho kniha neoberie aj o bežné radosti a starosti, ktoré prežíva mládež v tej dobe.

Andrew Wilson - Talent na vraždenie

Román je napínavým prerozprávaním záhadného jedenásťdňového zmiznutia Agathy Christie v roku 1926. Jej auto sa našlo 4. decembra pri jazere, lokalizovaná bola až o jedenásť dní v hoteli v kúpeľnom mestečku Harrogate. Ubytovaná bola pod menom Theresa Neel (meno milenky jej manžela). O svojom zmiznutí nikdy nerozprávala, nie je o ňom zmienka ani v biografických knihách. Podľa jej želania mohol byť príbeh zverejnený minimálne 40 rokov po jej smrti.

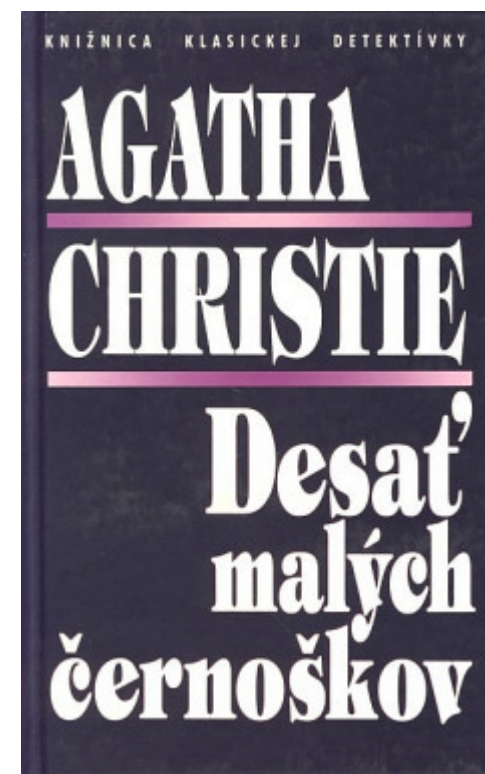
Agatha Christie sa dozvedela, že ju manžel podvádza, je v neustálom strese a nedokáže dokončiť novú detektívku. V Londýne po pracovnom stretnutí stretne záhadného muža, ktorý vie až príliš veľa o jej osobnom živote a ponúkne jej pomoc. Spisovateľka musí vykonať vraždu, no najprv zmizne. Muž jej dá podrobné indicie a vyhráža sa jej smrťou sedemročnej dcéry, Agatha v strachu počúva a jej konania a logické rozmýšľanie vedú k prekvapivým záverom a udalostiam.

Agatha Christie - Desiat' Malých Černoškov

Dychvyrážajúci dej, rafinovaná zápleтка, zmätok. Osem ľudí dostane pozvanie na malý ostrov na juhu Anglicka s podpisom N. Z. Amis (ang. U. N. Owen). V modernej vile na Černočovom Ostrove ich čaká len manželský pár – kuchárka a domovník, hostiteľ sa zdržal. Každý hosť má na dverách zarámovanú riekanku o desiatich malých černoškoch, ako jeden po druhom zomierali a nakoniec nezostal ani jeden. To isté sa stane aj s nimi. Všetci si kladú tie isté otázky a života sa boja viac než smrti... nakoniec však nezostane ani jeden.

Skvelá trojdielna miniséria „And Then There Were None“ (2015)

Maurice /James Ivory/1987/

Nežnosť, elegancia, strach o spoločenský status, rebé-
lia. Dojemné dielo je filmovou adaptáciou románu E. M.
Forstera z roku 1913 (zverejneného až v r. 1971). Rozpráva
príbeh náklonnosti dvoch cambridgeských študentov
trestaných dobou, keď si lásku nemohol dovoliť každý.
Jeden hľadá sám seba, nachádza a nájde. Druhý sa po
sebapoznávaní otočí a začne si odopierať to, po čom
najviac túži. Cestu nájdu obaja.

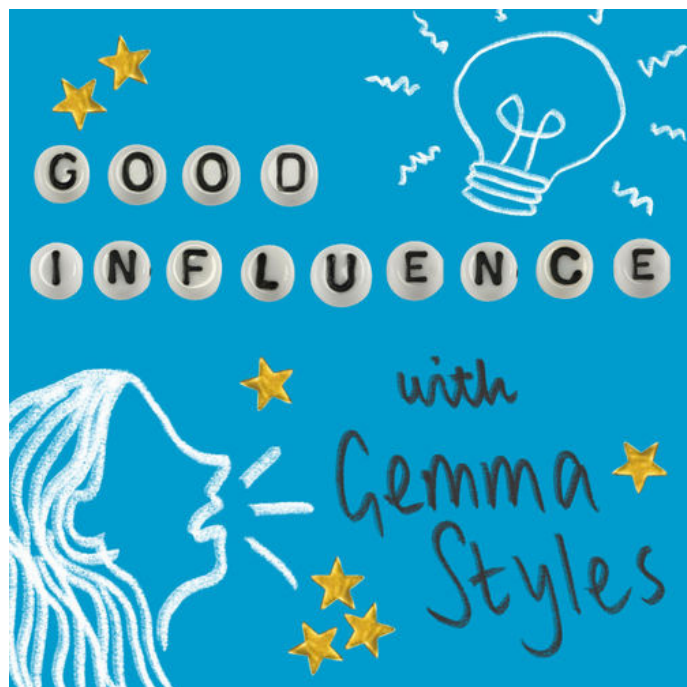
Pomalý precitý film je umeleckým zážitkom a patrí
medzi poklady LGBT kinematografie.

©čsfd

Good Influence with Gemma Styles

Náučný podcast, v ktorom sa nám Gemma
snaží aj s hosťom pomôcť porozumieť téme,
o ktorej by sme mali vedieť, no možno ne-
vieme. Či už to je klimatická zmena, udrža-
teľná móda, mentálne zdravie alebo znižo-
vanie odpadu z potravín. Gemma a jej nový
podcast sú tu pre nás!

©spotify

©netflix

Grace and Frankie

Dve (nie celkom) kamarátky, ktoré náhle spo-
jí plánovaná svadba ich manželov. Áno, čitate
dobré. Jednoducho zábavný a oddychový seri-
ál, v ktorom si hlavné postavy zahrali dlhoročné
kamarátky Jane Fonda a Lily Tomlin.

@willemverb

Willem je super voľbou pre všetkých analógo-
vých fanúšikov. Ak by si aj ty chcel začať, jeho
youtube videá sú úžasným a jednoduchým
vstupom do sveta analógu. Všetko, od kupo-
vania vhodného filmu až po vyvolávanie si ho
doma.

©instagram

We are who we are /Luca Guadagnino/2020-/

Hľadanie a objavovanie vlastnej identity so správnym človekom.

Excentrický Fraser sa s mamami sťahuje z New Yorku na vojenskú základňu v Taliansku. Medzi partiou rovesníkov nájde spriaznenú dušu Caitlyn, prezývanú aj Harper. Žijú spolu v akejsi symbióze založenej na porozumení, bezprostrednosti, láskavosti, intimite. We are who we are je citlivým dojemným zmätkom plným sebaobjavovania, zachádzania za svoju komfortnú zónu, súperenia so sebou samým, okamihov telesnej i duševnej symfónie s druhou osobou, bezprostredného šťastia a spoznávaním vlastného charakteru a bytia.

©hbo

The Devil All The Time/Antonio Campos/2020

Psychologický triler, natočený podľa knižnej predlohy, opisujúci postupne pretínajúce sa tajomstvá a životy postáv ovplyvnených smrťou a tragédiou, ukazuje spôsob, akým sú hriechy a traumy z minulosti prenášané z jednej generácie na druhú.

©netflix

David Attenborough: A Life On Our Planet/Jonathan Hughes, Keith Scholey, Alastair Fothergill/2020

Perfektne spracovaný a oči otvárajúci dokument o tom, ako by sme sa mali naučiť fungovať v súlade s prírodou a nie bojovať proti nej.

©netflix

Na potitku

David Jirsa rozoberá literárne diela, ich autorov a dobu, v ktorej pôsobili vo vzdelávacom podcaste určenému najmä maturantom, no taktiež aj tým, ktorí by sa radi niečo priučili vo forme príjemných rozhovorov.

©spotify

why shoot film?

"I shoot film because of the slow down process really, there is a lot of reasons why to shoot film but a big part of it is, it feels slower than a lot of the digital cameras that you can get today. There is this immediacy with digital cameras that i feel like takes away from experience of taking photos..."

WILLEM VERBEECK
NYC-BASED ANALOG PHOTOGRAPHER, ONE OF THE LEADERS OF
THE WORLDWIDE ANALOG COMMUNITY

Myslím, že analógový film pozná dnes už väčšina mladých ľudí. Vedia, čo to je a ako fotky na ňom vyzerajú. Či už ste ho videli na instagrame, vo Vogue, vo videách od Willema alebo iných youtuberov, film je stále medzi nami, či si to uvedomujeme, alebo nie. A sú to práve fotografi a režiséri, ktorí ho často uprednostňujú pred digitálnymi fotoaparátmi a kamerami. Veľko-produkčné filmy ako Uncut Gems, Star Wars: The Rise of Skywalker alebo The Devil All the Time boli všetky natočené na filmy od Kodaku.

Prečo? Film má podľa mňa neporovnateľne lepšie farby ako akýkoľvek digitálny senzor, od jemných pleťových tónov Kodak Portry až po živé farby Ektaru, je o poznanie krajší a prirodzenejší ako digitálne senzory. Samozrejme aj digitálnymi senzormi sa dajú zachytiť krásne farby, no tieto farby dosiahnete v postprodukcii, za počítačom, zatiaľ čo pri filme dostanete široké spektrum farieb, ktoré je už od výroby súčasťou emulzie filmu bez upravovania fotiek.

Mňa, úprimne, ale nenalákali jeho farby alebo pomyselná nadradenosť nad digitálnymi médiami. Najviac ma na ňom fascinovalo to, že vaše fotky držíte v rukách a nie sú to len údaje na hard disku. Upútal ma fakt, že fotky som nemal hneď v tú sekundu, mal som ich možno až o týždeň. A po tom týždni keď si ich vyzdvihnete z labáku, je to rovnaký pocit ako, keď nájdete peniaze vo vrecku. S filmom máte daný počet fotiek, ktoré naň môžete odfoťiť, a to vás naozaj prinúti spomaliť a rozmyslieť si, čo a prečo fotíte. Výsledkom je napokon to, že sa na fotenie plne sústredíte a užijete si ho viac, pretože si nemôžete povedať: „Ale, veď jednu vyberiem,“ alebo „Potom to upravím,“. A aj to je pre niekoho možno dôvodom, prečo nechce fotiť na film, no pre mňa je to jeden z hlavných dôvodov, prečo naň fotiť.

Film je na pokraji krachu a nad vodou ho drží analógová komunita, no je treba udržať ho nad tou vodou aj v 21. storočí.

Preto by som chcel všetkých vyzvať, aby ste si aj vy vyskúšali vyfotiť aspoň jednu rolku filmu, kľudne aj na tom jednorazovom fotoaparáte. Možno objavíte novú záľubu a stanete sa tak členom úžasnej komunity ľudí.

in the lab with juraj

dnes si kladieme otázku, prečo vôbec fotiť na film.

Kodak Portra 400

Kodak Portra 400

